

Asia: VN/22377/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen sosiaaioikeudellinen seura ry

- Socialrättsliga sällskapet i Finland rf

PL 145, 00251 Helsinki 25

(<https://www.sosiaaioikeus.fi>)

Helsingissä 15.09.2023

LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI EDUSKUNNALLE ASUMISTUKEA KOSKEVAN LAIN MUUTTAMISESTA

Esityksessä ehdotetaan, että jatkossa omistusasuntoon ei voi saada asumistukea. Lisäksi asumistuen korvausprosenttia laskettaisiin nykyisestä 80 prosentista 70 prosenttiin. Ruokakunnan jäsenen tukeen vaikuttavista kuukausituloista vähennettävästä, palkka- ja yrittäjätuloja koskevasta 300 euron ansiotulovähennyksestä (ns. suojaosa) luovuttaisiin. Jatkossa työtulot otettaisiin siis kokonaismääräisesti huomioon asumistukea määrättäessä.

Helsinki yhdistettäisiin samaan kuntaryhmään muun pääkaupunkiseudun kanssa. Muutoksen myötä asumistuessa huomioon otettavat asumismenojen enimmäismäärät laskisivat Helsingissä.

Asumistuen määrää laskettaessa määritellään perusomavastuu. Kaikkein pienituloisimmilla perusomavastuuta ei muodostu lainkaan. Perusomavastuuta määriteltäessä alarajan ylittävistä tuloista otettaisiin jatkossa huomioon 50 prosenttia nykyisen 42 prosentin sijaan. Lisäksi perusomavastuuosuuden määräytymiseen vaikuttavia aikuisen ja lapsen kertoimia muutetaan niin, että lapsiperheiden perusomavastuu muodostuu hieman pienemmäksi ja perhe saa hieman suurempaa tukea. Ehdotuksella lievennetään esityksen muiden muutosten vaikutuksia lapsiperheisiin.

Ehdotetut muutokset eivät koske eläkkeensaajan asumistukea.

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry lausuu esityksestä seuraavaa:

1. Omistusasumisen tuen lopettaminen

Seuramme katsoo, että hallitus hyvin kaavamaisesti lähestyy kaikkia omistusasujia poistaessaan heiltä mahdollisuuden saada asumistukea. Hyvin monella omistusasujalla asunnon todellinen omistaja on pankki, joka on myöntänyt lainan asunnon oston. Korkotason nousu on vienyt monen lainan haltijan ahtaalle, kun kuukausittaiset lyhennykset ovat korkojen nousun myötä suurentuneet. Yhdessä muiden sosiaaliturvaan hallitusohjelmassa sisältyvien leikkausten kanssa moni omistusasunnon omistaja voi olla yhtä ahtaalla ja samalla tavoin asumistuen tarpeessa kuin vuokralla asujakin.

Ehdotamme, että hallitus luopuu ehdotuksestaan lopettaa omistusasuntojen tukeminen.

2. Asumistuen korvausprosentin laskeminen nykyisestä 80 prosentista 70 prosenttiin.

Seuramme mielestä tämä muutos vaikuttaisi liian heikentävästi monen tuen saajan toimeentuloon. Hallituksen esityksessä todetaan, että tuki pienenee muutoksen myötä useimmissa tapauksissa 12,5 prosenttia. Euromääräisesti vaikutus on sitä suurempi, mitä enemmän ruokakunta saa yleistä asumistukea. Seuramme epäilee, että tuen pieneminen tulee olemaan suurempi kuin 12,5 prosenttia, mutta sekin on paljon kun kysymys on ihmisistä, joiden pärjääminen jokapäiväisessä elämässä on jatkuvasti vaakalaudalla käytettävissä olevien varojen vähäisyyden vuoksi.

Esityksessä lähdetään siitä, että kaikkein pienituloisimmat voivat kompensoida asumistuen vähenemisen toimeentulotuella, mutta tätä on pidettävä vain yleisenä arveluna. Toimeentulotuen saamisen ehdot ovat niin tiukat ja erilaiset kuin asumistuessa, että käytännössä kompensointi ei monellakaan tule onnistumaan.

Seuramme mielestä korvausprosentin alentaminen tulee aiheuttamaan niin vakavia seurauksia vähätuloisille perheille, että sen toteuttamisesta tulee luopua. Voimassa olevan

toimeentulotukilain 7 a §:n 3 momentin mukaan asumismenot on nykyisin huomioitu täysimääräisenä, jos toimeentulotuen hakijalla ei ole ollut tosiasiallista mahdollisuutta hankkia asuinpaikkakunnaltaan kustannuksiltaan asumisnormin mukaista asuntoa. Tämä peruste ehdotetaan kumottavaksi vireillä olevassa toimeentulotuen muutoksessa. Tilanteessa, jossa hakijan asumismenot ylittävät tarpeellisen suuruisena pidettävän määrän, hakija ohjattaisiin hakemaan edullisempaa asuntoa laissa säädetyssä määräajassa. Määräajan jälkeen asumismenot hyväksytään toimeentulotuessa vain vahvistetun asumisnormin mukaisina. Myös toimeentulotuen asumiskustannusten huomioimiseen on tulossa muutoksia. Tämän vuoksi asumistuen korvausprosentin alentaminen yhdessä toimeentulotuen muutosten kanssa on jopa vaarallista vähätuloisten perheiden toimeentulolle.

3. Ruokakunnan jäsenen tukeen vaikuttavista kuukausituloista vähennettävästä, palkka- ja yrittäjätuloja koskevasta 300 euron ansiotulovähennyksestä (ns. suojaosa) ehdotetaan luovuttavaksi. Jatkossa työtulot otettaisiin siis kokonaismääräisesti huomioon asumistukea määrättäessä.

Seuramme mielestä tämä muutos olisi täysin ristiriidassa sen kanssa, että hallitus pyrkii parantamaan työllisyyttä. Osa-aikatyöntekijöille ja nollasopimuslaisille 300 euron suojaosuus on sekä työttömyysturvassa että asumistuessa ollut kannustavaa työnteolle, koska suojaosuudet lisäävät sosiaaliturvaa pienen palkan päälle. Nyt tämä kannustava tekijä poistetaan yhtäkkiä.

Esityksen perusteluissa todetaankin, että osa-aikatyön tekemisen kannustimet heikkenevät ainakin suurimmalla osalla tuensaajista, samoin kannustimet työllistyä hyvin pienipalkkaiseen koko-aikatoihin tuen saannin tuloraja pienenetessä. Perusomavastuun korottaminen 50 prosenttiin pienentää työnteosta käteen jäävää tuloa, ja ansiotulovähennyksen poistaminen heikentää merkittävästi kannustimia ottaa vastaan työtä etenkin pienillä kuukausittaisilla työtunneilla.

Kun hallitus itsekin myöntää esityksen tuottavan huomattavan negatiivisia seurauksia erityisesti pienipalkkaisille ja paljon osa-aikatyötä tekevien naisten kohdalla, niin mitä mieltä on tehdä tällainen esitys? Seuramme ehdottaa, että 300 euron ansiotulovähennys säilytetään asumistukilaissa.

4. Helsinki yhdistetään samaan kuntaryhmään muun pääkaupunkiseudun kanssa. Muutoksen myötä asumistuessa huomioon otettavat asumismenojen enimmäismäärät laskevat Helsingissä.

Myös tätä esitystä seuramme kummeksuu. Vuokrat Helsingissä ovat selvästi korkeammat kuin muissa pääkaupunkiseudun kunnissa, joten muutos voi tuoda huomattavan loven monen helsinkiläisen tuensaajan toimeentuloon. Muutosta perustellaan sillä, että vuokrat ovat samat kaikkialla pääkaupunkiseudulla, mutta totuus on toisenlainen.

Seuramme esittää tästäkin heikennyksestä luopumista.

5. Perusomavastuuta määriteltäessä alarajan ylittävistä tuloista otetaan jatkossa huomioon 50 prosenttia nykyisen 42 prosentin sijaan. Perusomavastuuosuuden määräytymiseen vaikuttavia aikuisen ja lapsen kertoimia muutetaan niin, että lapsiperheiden perusomavastuu muodostuu hieman pienemmäksi ja perhe saa hieman suurempaa tukea.

Seuramme pitää myönteisenä lasten lisääntyvää huomioimista muutoksessa, mutta sinänsä muutoksella voi olla ikäviä vaikutuksia monelle tuen saajalle yhdessä edellä mainittujen muiden heikennysten kanssa.

6. Vaikutukset suurimmat osa-aikatyöntekijöille, mutta myös perheet kärsivät

Esityksen perusteluissa arvioidaan, että suurin muutos tulee olemaan noin 900–1 400 euron työtuloilla, eli juuri niissä tulotasoissa, jotka ovat tyypillisiä osa-aikatyötä tekevillä naisilla. Esityksessä on kysymys myös sukupuolten tasa-arvosta. Perustelujen mukaan tätä pienemmillä tuloilla toimeentulotuki kompensoi yleisen asumistuen pienenemistä. Tämäkin on epäilyttävän yleisesti esitetty väite, pikemminkin toive. Asumistuki on huomattavasti vakaampi tulomuoto monelle pienituloiselle kuin toimeentulotuki, jota tuen tarvitsija joutuu hakemaan kuukausittain. Esitys on myös ristiriidassa hallituksen tavoitteen kanssa vähentää toimeentulotuen tarvitsijoiden määrää.

Esityksen perustelujen mukaan suuremmilla tuloilla asumistukea ei jäisi muutosten myötä enää maksettavaksi. Nykytilassa henkilö saa yleistä asumistukea yli 2 000 euron kuukausittaisilla työtuloilla. Muutoksen myötä tuki lakkaisi jo noin 1 400 euron työtuloilla.

Seuramme vastustaa myös perusomavastuun korottamista, koska liian moni pienituloisen joutuu muutoksen jälkeen maksamaan kohtuuttoman suuren osan tuloistaan asumiseensa. Ruokaan ja vielä tärkeämpi, lasten ruokaan, ei jää enää rahaa.

Eryteisesti osa-aikatyöntekijän ja nollasopimuslaisen kohdalla heikennysten kokonaisvaikutukset vaikuttavat suorastaan dramaattisilta erityisesti suojaosuuksien poistumisen vuoksi. Teoreettisena esimerkkinä voidaan mainita helsinkiläinen palvelualan osa-aikainen naistyöntekijä, jonka työaika on 25 tuntia viikossa ja hänen tuntipalkkansa on 15 euroa/h. Kuukaudessa hän on ansainnut 1500 euroa bruttona. Pienten tulojensa vuoksi hän on saanut sekä asumistukea että osittaista työttömyyspäivärahaa, joissa suojaisuus on yhteensä 600 euroa. Muutoksen jälkeen hänen kuukausiansionsa putoavat 600 eurolla suojaosien poistumisen vuoksi ja sen lisäksi hänen asumistukensa alenee noin sadalla eurolla, kun Helsinki ei enää ole erillinen kaupunki asumistukea myönnettäessä. 700 euroa kuukaudessa on melkoinen tulojen alennus yhdelle työntekijälle, vaikka Suomen talouden tasapainoa sillä parannettaisiinkin.

SISU – mikrosimulaatiomallilla laskettuna saadaan samoja tuloksia kuin edellä mainitussa teoreettisessa esimerkissä. Esimerkkinä helsinkiläinen yksi asuva osa-aikatyöntekijä, jonka bruttotulot ovat 1500 euroa/kk. Osa-aikatyöntekijä asuu 35 neliön yksiössä maksaen siitä vuokraa 700 euroa/kk + vesimaksu. Hänen asumistukensa on tällä hetkellä 324 euroa/kk. Ensi vuonna 2024 tuki nousisi indeksikorotuksen seurauksena 365 euroon/kk.

Asumistuen leikkauksen jälkeen tämän osa-aikatyöntekijän asumistuki laskee 165 euroon/kk. Vähennystä asumistukeen tulee 299 euroa ja lisäksi tuloja vähentävät esitetyt heikennykset osa-aikatyöntekijän työttömyysturvaan. Mikrosimulaatiolla laskettunakin osa-aikatyötä tekevän työntekijän kuukausitulo laskee leikkausten seurauksena edellä mainittu 700 euroa/kk. Tämä on valtava pudotus henkilölle, jonka kuukausiansio on 1500 euroa/kk bruttona. Mitä todennäköisimmin tästä henkilöstä tulee työssäkäyvä köyhä.

Perheellisistä asumistuen saajista on myös olemassa mikrosimulaatiolaskelmia leikkausten vaikutuksista. Esimerkkinä helsinkiläinen perhe (2+2, eli kaksi lasta). Perhe asuu 80 neliön kerrostalossa, josta maksaa vuokraa 1300 euroa/kk + vesimaksu. Isän bruttotulot ovat 2500 euroa/kk ja äidin 1500 euroa/kk. Perhe saa tällä hetkellä asumistukea 324 euroa/kk ja vuoden 2024 indeksikorotuksen jälkeen tuki nousisi 408 euroon/kk.

Mikrosimulaatiolla laskettuna asumistuen leikkaus pudottaa tämän perheen asumistuen nollaan vuonna 2024. Perheen tulot alenevat 408 euroa/kk.

Tällaisia dramaattisia toimeentulon alennuksia löytyy varmasti monen muun etuuden saajan kohdalla ja monella alkaa olla jo kysymys siitä, voiko elämässä ylipäätään selviytyä. Lääkkeiden kattokorvaukset tulevat nousemaan tulevan neljän vuoden aikana ja hallitus aikoo myös korottaa sosiaali- ja terveydenhuollon maksuja. Tällöin yksikin sairastuminen saattaa ajaa henkilön taloudelliseen toivottomuuteen ja ulosottokierteeseen. Hyvinvointialueet lähettävät maksamattoman sairaalalaskun suoraan yksityisen perintäyhtiön hoidettavaksi:

Seuramme on erittäin huolestunut siitä, että hallitusohjelman mukaisista lukuisista sosiaaliturvan heikennyksistä ei ole tehty kokonaisarviota sosiaaliturvan tarvitsijan näkökulmasta.

Hallituksen tulee nyt olla tarkkana, ettei köyhiä ihmisiä ajeta perikatoon valtiontaloutta tasapainotettaessa.

Myönteisenä esityksessä seuramme pitää sitä, että eläkkeensaajien asumistukeen ei esitetä heikennyksiä.

7. Seuramme kirjelmä valtioneuvostolle ja oikeuskanslerille kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vaikutuksista leikkauksiin.

Seuramme viittaa 23.8.2023 valtioneuvostolle ja oikeuskanslerille lähettämäämme kirjelmään ja toteaa kokonaisuutena, että sosiaaliturvan heikennysten sijasta pääministeri Orpo hallituksen olisi pitänyt alkaa kehittää sosiaaliturvaa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden täyttämiseksi. Hallitusohjelmassa esitetyt heikennykset työttömyysturvaan, toimeentulotukeen ja asumistukeen vievät Suomea entistä kauemmaksi siitä kansainvälisestä tasosta, joka Suomenkin tulisi täyttää. Siksi ensisijaisesti olemme sitä mieltä, että luonnoksen mukaista esitystä ei tulisi antaa lainkaan eduskunnalle tai ainakin tulee arvioida esityksen suhde kansainvälisten sopimusten asettamien velvoitteiden suhde esitysten sisältämiin heikennyksiin.

Seuramme esittää, että ennen kaikkien hallitusohjelman mukaisten sosiaaliturvan heikennysesitysten antamista eduskunnalle tulisi hallituksen käydä läpi kansainvälisistä sopimuksista heijastuvat velvoitteet Suomen sosiaaliturvalle (vrt. kirjelmämme hallitukselle 23.8.2023) ja tehdä arvioi siitä, miltä osin velvoitteet ovat jääneet täyttymättä jo ennen hallitusohjelman mukaisia heikennyksiä. Oikeuskanslerin hallituksen toimien lainmukaisuuden valvojana tulee estää heikennysesitysten antamisen eduskunnalle ennen kuin Suomi on vapautunut kansainvälisten sopimusten Suomelle asettamista velvoitteista-

Vapautumista paljon parempi suunta on se, että hallitus alkaa kehittää Suomen sosiaaliturvaa aivan toiseen suuntaan yhteistyössä kansainvälisten sopimusten valvontaelinten kanssa. Tavoitteena tulee olla, että valvontaelinten havaitsemat puutteet Suomen sosiaaliturvajärjestelmässä saadaan korjatuksi hallituskauden loppuun mennessä-

Kunnioittavasti

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry

- Socialrättsliga sällskapet i Finland rf

Hallitus

Yrjö Mattila Eila Sundman Marjatta Kaurala Tuula Sillanpää

Puheenjohtaja varapuheenjohtaja II varapuheenjohtaja sihteeri

Miia And

rahastonhoitaja

Seuramme yhteyshenkilöt näissä asioissa ovat lausunnon laatineet seuran puheenjohtaja Yrjö Mattila, sähköposti yrjo.mattila@helsinki.fi ja varapuheenjohtaja Eila Sundman, sähköposti eila.sundman@gmail.com

Mattila Yrjö
Suomen sosiaaioikeudellinen seura ry